NHAR TA' ĦADD FUQ IL-MONTI

Ma nafx x'ħadni dak in-nhar il-Belt, għax nhar ta' Ħadd ma nħobbx noħroġ, naf biss li dak in-nhar qtajt xewqa li kienet ilha żmien twil tniggiżni.

Kont ilni minn żgħoriti nismagħhom isemmu l-*Monti* u l-bejgħ li jsir fih, u kont nistħajlu xi ħanut jew suq kbir, kbir fejn issib tixtri minn kollox u kollox bir-rħis.

Hu x'inhu dak in-nhar, il-Ħadd fil-għodu, mort il-Belt. Wara li smajt il-quddiesa tat-tmienja San Ġwann, ħriġt mill-bieb il-kbir u lwejt max-xellug, lejn *Strada Mercanti*, biex nibqa' nieżel mat-triq tal-Ganċ. Iżda qabel ma qbadt in-niżla, sibt ruħi, bla ma kont nobsor fis-suq tal-*Monti*. Waqaft, ħarist, stagħġibt; iżda malli għaddietli dik id-dehxa ħafifa, biddilt il-ħsieb li nibqa' nieżel man-niżla tal-Ganċ biex nara aħjar il-bejgħ tal-*Monti*.

Dik il-biċċa trieq ta' *Strada Mercanti*, minn ħdejn il-misraħ ta' San Ġwann sal-ewwel xewka tas-Suq, kienet kollha miżgħuda bin-nies: min miexi, min wieqaf iħares jew jixtri, min jaħbat ma' ieħor u min iwarrab biex ma jolqotx ma' ieħor; bejjiegħa jgħajtu u xerrejja jitolbu, jiftiehmu, iħallsu.

Maż-żewġt iġnieb tat-trieq kienu jiġru żewġ srabat twal imwejjed, imwaqqfin dak il-ħin bi lwieħ mimdudin fuq strippi jew fuq xi xatba ta' karettun ta' l-idejn, u mgħammrin bi ħwejjeġ, b'xaqaq b'għodod u b'mitt ħaġa oħra.

Waqaft inħares. F'ras it-trieq, jew f'ras sarbut wieħed, raġel ftit imdaħħal fiż-żmien, liebes imdendel, wiċċu mkemmex u samrani, għajnejh mitfija u erba' żajbriet bojod qotna mitluqin fuq xoftu l-faqqanija kien iħares b'ħarsa donnha ta' ħniena fuq mejda mgħobbija b'ħafna xaıbitelli tal-ħadid, inħas, irsas, qasdir: sliesel, ħoloq, imfietaħ, sokriet, imsiemer b'rashom safra, ġlieġel għal għonq iż-żwiemel u xi ġaras għal għonq ta' mogħża. Quddiemu, iferkxu b'subgħajhom donnhom tiġieġ ifittxu xi qamħa ġol-ħamrija, kien hemm erba' raħlin, lebsin ħwejjeġ tal-qatgħa, bil-qorq f'saqajhom u mħażżmin b'terħa sewda. Wieħed minnhom qabad mansba tal-ġrieden u beda jagħfasha u jerħiha biex jara tfaqqâx tajjeb, ħafif, qabel ma jixtriha. Ieħor kellu f'idejh silsla tal-ħadid, twila nofs qama, u kien iqisha b'għajnejh biex jara ġġiblux, ħsibt jien, biex jorbot il-kelb jew inkella l-barmil tal-ġiebja mal-ħabel.

Quddiemu, mal-ħajt l-ieħor, raġel b' karettun żgħir ta' l-idejn kien ibigħ ix-xtieli u jgħajjat b'tinwiħa li traqqdek: "Qronfol min iħawwel". Ersaqt lejh. Ftit xtieli talqronfol imħawwlin fil-qsari; xitla ta' ward ix-xemx, imħawwla ġo nofs landa msadda, mserdka fuq il-magħseb u marbuta ma' qasba biex ma tiltewiex u ma tinkisirx; żewġ żabriet bil-ġewża mbexxqa, u xitla, li ma nafx x'igħidulha, bla ward, bil-weraq kbir u miftuħ bħal imrewwħa u mfellel fit-tarf.

Imxejt ftit. Mejda mimlija bil-għodod: srieraq, imtieraq, brârad, tqieqeb, pniezel għaż-żbigħ u għat-tibjid, imqassijiet għat-tiswija tas-siġar. Il-bejjiegħ, raġel f' waqtu, ħxejjen, wiċċu mimli, xħin rani nħares lejn il-bigħa tiegħu, qalli b'leħen oħxon, donnu ħiereġ mill-art: "X'sa nbigħlek? "Kollox bir-rħis!" "Xejn, xejn" weġibtu, u tħarrikt minn hemm.

Maġenbu kien hemm bejjiegħ il-ħwejjeġ tar-rġiel: qomos ta' lwien ilellxu, flokkijiet ħomor, koħol, sofor, bi kmiem qosra, żraben bil-qiegħ tax-xama', brieret, kpiepel, peduni suwed u mlewwnin: kollox mifrux fuq il-mejda, u mperreċ u minxur fuq ħabel irqiq marbut bejn żewġ waqqafiet imwaħħlin mal-mejda. Għoġobni dak it-tiżwiq ta' lwien. Il-bejjiegħ, raġel irqiq u twajjel, wiċċu magħlub, ħaddejh imqabbża, għajnejh kbar, lewnu żejti, b' leħen werżieqi, kemm xejn maħnuq, kien igħajjat: "Min jilbes! Min jilbes! Dawk il-qomos! Dawk iż-żraben b'xejn!" u issa jaqbad qmis f'idejh, issa jerfa' u jgħolli qabda peduni marbutin qatta, issa jxejjer idejh b'kappell f'waħda u berritta f'oħra. Kif kont midhi nħares lejh, resqu tliet żgħażagħ, lebsin qomos lewn is-sema, bil-kmiem imtellgħin u miżmumin bil-lastku f'nofs dirgħajhom, bis-sidrija maħlula, bil-qalziet bil-qarsa f'nofs kull qalza u b'żarbun ta' żewġ xelini f'saqajhom. Riedu jixtru; iġġebbdu, ftiehmu, qarstilhom żewġ qomos u beritta bellusija; ħallsu u telqu.

U jien dawwart wiċċi lejn in-naħa l-oħra. Żagħżugħ ta' xi ħamsa u għoxrin sena, qerqni, wiċċu mhux ikrah, imma rasu mdaħħla ġo kitfejh, b' ħanġra daqsiex miftuħa kien igħajjat u jwerżak: "Erba' soldi l-jarda! Tal-Ġappun! Bi tmintax ir-rbigħi tilbes! Xi ġmiel ta' ħarir!" u b'idejh igħolli t-tarf ta' żewġ pezez, waħda lewn aħdar u l-oħra lewn iżraq. Waqfu quddiemu żewġ xbejbiet, lebsin libsa lewn il-laringu daqsxejn ta' beritta mmejla fuq

widnithom iMeminija. Oħidt bcjm u bejn ruħi: Mur obsor li ħafna xbejbiet taħsibhom mmn ilbieshom ulied ilgħonja u majkollhomx ħlief libsa ta'tmintax ir-rbigħi!

Tħarrikt minn hemm u sibtni quddiem ieħor ibigħ ħafna xniexel tan-nisa: kalzetti suwed u lewn irmied u lewn illaħam, ħnienaq biż-żibeġ taż-żġieġ għal min majistàx jilbes ġawhar, imxat imkawgħxin qishom fdewxa, bziezel u rakkmijiet tal-màgna, kobob ta' żagarelli ta' kull lewn u wis.i', hokkli u buttuni kbar għat-tiżjin tal-lbiesi, imkatar żgħar bix-xifer imbcrfel b'bizzilla rqiqa. Kemm domt ħdejh magħajjatx għajta. Il-ħin kollu jkejjel u jaqta', jitwi u jkebbeb u jqartas u jgħodd, joħroġ u jdaħħal, jitħallas u js.irraf, u b'ħarsa mqita donnu mħallef.

Kotba wkoll? Mela, kotba wkoll. Raġel xwejjaħ b'leħen mitfi, kien inewwaħ fuq ftit kotba aktarx nofs kedda • "Rumanzi bil-Malti min jaqra! Kotba tal-knisja! L-almanakk tal-Patri!" Resaq żagħżugħ, ħares ħarsa lejn il-kotba, qabad wieħed bil-qoxra ħamra u bl-ittri tad-deheb f'dahru u staksieh: "Kemm sa ntik ta'dan?" Ix-xwejjaħ ħadil fidu donnu biex jara kernm hu tqil u kemm jiżen dak H-ktieb, imbagħ,d qal: "Majiswiex tlett xelini?" "Tridx sitt soldi?" qallu ż-żagħżugħ. "Mela jien mort nisraq?" wjegbu x-xwej ,ħ "sitt soldi ktieb bħal dak?" Iż-żagħżugħ telaq bla ma qal kelma oħra. Tħassartu lildak Mmsejken. eħat tfal h!?udd,em K.meida mgliammra biħwejjeġ tal-logħob

komo u ,rq' mmnhom qishom twila_ /rZeħoli . shfar 777 marbutin b a j ta. itta ru ^ Sàr kalZZl Hiħ,"Ottl,iet żWiemel ta l-g^da,J kaàettuni tagħtihoS.i-ħab f l'ii' VapUr/ ta '_art a ru plaui tal-Iandi fohhom u jfcS, J 7 g 7j jduru bbe em tai_Ja stku ton-^għir i^oLlu^dà Mà fra°^M Q fi d di mra bitifel res, n,ariedx j S u/L a M fe' dak'ko"u. għoxa jħa-joewwaħ: •< Ml J Txtlili dat"m',b?i jiebbed m £mk a fi,la° tieqaf" " l*triJi »użżieql minu daw '» naslu d-dar." "Mela ixtHii u Dlk tl,lfa q a gftlek qabel ma }f" tagħmilli l-hsara A'7,lun! "Dak tweġġa' bih ha sabiħ, torbotlu Saita àtoLL f d,ż_żiemel. ara kemm bu "t-tifel. u xtratulh, qgħod lssuqu_ tri d?" Oħoġ-

^T^ VS'^SL Qħarbi M>*** « kaxxl o ħażiż bi Ħxkun t u V gewlaq tal-
"a lakum,a f,idu u hSS lm d'Sgħu ma żahar

Wasalt fl-aħħar u l-aktar lilaqatni dak lirajt l-aħħar. Meida mimlija... biex? anqas manaf; b'ħafna tilqit u żwali iet tad-dar; u kemm kemm dak ir-raġel ta' quddiem il-mejda nia ħsibtux dak lijdur fir-rħula u jgħajjat: "Qħadam u ċra-ret ram u ħadid min għandu." Dan listajt nagħraf: miżien żeħir b'keffa waħda u l-oħra maqlugħa, buqar taż-żġieġ imxellef u mxiegħer, brazz ta' lampa tal-ħajt, żewġ vazetti jew tlieta mfarrdin; żewġ infietaħ. jew, għal ġieħna, qrun ta' baqra bħal dawk liliemm fir-razzett ta' Deċesri fit-telgħa ta'l-Ingieret, u li xi nies għonja jwaħħlu fuq xi bieb ta' darhom, minn barra jew minn ġewwa, biex majitgħajnux! Kifkont nistagħġeb min sa jixtri dak it-tilqit, nara jersaq raġel, ftit imdaħħal fiż-żmien, li mix-xeħta tiegħu kien jidher xi bniedem tal-kotba u jagħmilha tajjeb, u raġel leħor miegħu osaiiar u wiċċu misbuk. Oħarfu l-bejjiegħ u selhmlu tmnnufih u qallu: "Ara x'għandi l-lumgħalik!" u ħareġ mmn taħt il-mejda nkwatru qadim, imtaqqab, bil-gwarnic imdieheb u mibrux. Is-sinjur qabdu f'idu, tella' n-nuċċaħ fucj moħħu u ressaq l-inkwatru taħt imnieħru biex jifl.h aj-jeb, waqt lir-raġel ta'wiċċu imsbuk għola ,uq riglejh biex jara wkoll. "Sabiħ, eh? Uħalik irfajthom beda ,k

kem ir-raġel ta' quddiem ^K^l/^^'Z l-flusli sa jaqla'. "Imkagħbnn ftit, qa *sinjur fihom ħafna toqob. " "Dak m'hu xejn f^ifġ^ mel nitfa karta'minn wara, ^^J^jSv?" Tħajjar is-sin uru u staqsieh: Kemm ll wi»m & "Sitta," wieġbu l-ieħor "Kemm r.d UgJ om• ^ tini litrid," wieġeb kollu ħlewwa ^ m.eg ^ ^ fittixt." U malajr ħareg m.nn taħt iimej ^ ra, liaktarx baqgħu mrekkmn u mohDljm g is.sitta wieħed kagħbrin mi.m ħuhom Oeħor qegħidhom ^qa„ fuq l-ieħor, newwilhom lir-ragel U^w'00 jien irrid naf "Ha, mur ħudhomlu d-dar hs-sinjur.^ •/ r ,Mela kemm huma, qabel maneħodhom^ 4» „tik lmtn tax tini lira, żewġ. skuti ll wieħed- L,,.;leġeb i f j ^ ir-rbigħi l-wieħed. U "jeu kjenX jaqia^ jiegli, li qala' ħmistax-il-xelin,, u koUha tinbiegn. fġimgħa. Oħidt f qalbi. Ta»ew l i m

taıfuq
Ħassejt rasi tistrieħ ^.^X^ ^ST
ruħi fitrieq ħafifa minn nies I"l"' *
ma ninsieh qatt.